

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Аржаанская средняя общеобразовательная школа
Пий-Хемского кожууна Республики Тыва

«РАССМОТРЕНО»

Руководитель МО:

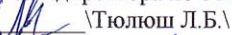

Протокол № 1

от 14.08. 2024 г.

«СОГЛАСОВАНО»

Зам. директора по УВР:

 \Тюлош Л.Б.\

Протокол № 1

от 28.08. 2024 г.

«УТВЕРЖДАЮ»

Директор школы:

 А.Б. Байкара\

Приказ № 158

от 30.08. 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
по родному (тувинскому) языку

ДЛЯ 11 КЛАССА
НА 2024/2025 УЧЕБНЫЙ ГОД

Составитель программы:
Ооржак Лариса Александровна,
I квалификационная категория.

АРЖААН, 2024 г.

Тайылбыр бижик

11-ги класстың тыва дылга программазын А.К.Ойдан-оол, Ш.Ч.Сат, Н.Д.Сувандии. Тыва дыл болгаш харылзаалыг чугаа сайзырадылгазы. 5-11 класстар. Күрүне стандарты. Өөрөдилге програмаларын. Кызыл: ТывНУЧ, 2008ч. даянып тургускан. Кижиниң төрөөн дылы – чүгле ооң иезиниң дылы эвес, ол дылда чугаалажып турар бүгү чоннуң дылы. Дыл тускай аймак- сөөк улус, чижээ, нация болурунуң база бир кол демдээ болбушаан, бүгү национал культураның үндезини болур. Дылда чоннуң бүгү-ле үнелиг байлаа сиңниккен. Сайзыраңгай, хөй функциялыг дыл кижилерниң езулуг, чаагай сеткилдиг, келир үеге бүзүрөлдиг кылдыр кижизиттинеринге улуг ужур-дузалыг. Ынчангаш тыва чоннуң, тыва школаларының кол сорулгазы болза тыва дылдың байлаан сиңгээдип ап, ону камнап, байыдып, аңаа чоргаарланып, янзы-бүрү бокталдырышышкынны чайладып, арыг эдилээри болур. Бо сорулганы боттандыраы төрөөн дылды школага чедишкинниг башкылаарындан база улуг хамаарылгалыг.

Оон аңгыда уругнуң кижии бооп хевирлеттинип сайзыраарынга ниити ортумак өөрөдилге системазында өөрөдип турар эртемнерниң аразында төрөөн дыл кол черни ээлеп турар. Тыва дыл эртемниң школага өөрөдилге-кижизидилге талазы-биле ужур-дузазы ооң харылзаажылганың эң чугула чепсээ болбушаан, уругларның угаан-медерелин сайзырадыр, оларны долгандыр турар бойдус болгаш амыдырал дугайында билиглер-биле чепсеглээр, ада-өгбениң амыдыралының байлак дуржулгазын ажыглап билиринге чаңчыктырар, тыва улустуң национал культуразын сиңгээдип алырынга дузалаар социал функциялары-биле тодараттынып турар.

Ындыг болганда, школачыларның төрөөн чугаазын сайзырадыр, оларның төрөөн дылының сүүзүн-байлаан сиңгээдип алырынга деткимче көргүзөр, оларны амыдыралга белеткээр талазы-биле тыва дылдың деңгелге чок ачы-хавыяалыын школа удуртукчулары-даа, башкылар-даа уттуп болбас, тывадыл болгаш литератураны школага чедишкинниг өөрөдири – күрүне чергелиг чугула айтышыг, оларны өөрөдиринге кандыг-даа кызагдаашкын турбас ужурлуг.

10-11 класстарның тыва дыл программазын Тыва Республиканың ниити өөрөдилгезиниң ортумак (долу) школага тыва дыл талазы-биле күрүне стандарттарынга дүүштүр тургускан.

10-11 класстарга тыва дылды өөрөдириниң кол сорулгалары

10-11 класстарга херэглээр кылдыр тургускан программаның кол сорулгалары:

- өөрөникчилерниң 5-9 класстарга лексика, фонетика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология болгаш синтаксис), стилистика, фразеология талазы-биле алган тодаргай билиглерин улам ханыладып системажыдар;
- шын бижириниң болгаш бижик демдектерин салырының быжыг чаңчылдарын автоматчыдар;
- өөрөникчилерниң харылзаалыг чугаазын сайзырадырының айтырыгларын улам делгемчидип, чедип алган мергезилдерин, чаңчылдарын быжыглаар;
- өөрөникчилерге литературлуг дылдың нормаларын сиңгээттирер, оларның сөс курлавырын байыдар болгаш чугаа культуразын улам бедик деңгелче көдүрер;
- төрөөн дылынга ынак болгаш камныг болурунга кижизидер, ооң байлаан сиңгээдип алырынга өөрөникчилерни хандыкшыдар;
- оларны билиглерни боттары чедип алырынче чүткүлүн деткип, ном болгаш билиглерниң өске-даа үндезиннери-биле худа ажылдап билиринге чаңчыктырар;
- дыл материалын ажыглап, өөрөникчилерниң мөзү-шынар, күш-ажыл, экология болгаш эстетика талазы-биле кижизидилгезин боттандыраар.

ТЫВА ДЫЛГА АЛБАН ШИҢГЭЭДИР БИЛИГЛЕР

Дыл болгаш тыва дыл дугайында ниити билиглер

Дылдарның өг-бүлелериниң дугайында ниити билиг. Тыва дыл – түрк дылдарның бирээзи. Өске түрк дылдарның аразында тыва дылдың туружу. Тывага ажыглап турган бижиктерниң хевирлери.

Тыва дыл дугайында эртем, ооң кезектери. Тыва дыл дугайында эртемниң хөгжүлдеси. *Тыва дылдың сураглыг шинчилекчилери болгаш оларның кол-кол ажылдары.* Тыва дылдың диалектилери, оларның онзагай демдектери.

Фонетика

Дылдың фонетиктиг системазының дугайында билиг. Ажык болгаш ажык эвес үннер системазы.

Сингармонизмниң хевирлери.

Сөс иштинге үн болуушкуннары.

Слогтарның хевирлери. Сөс ударениези.

Лексика болгаш фразеология

Тыва дылдың лексиктиг системазы. Хөй уткалыг сөстөрниң доора уткаларының тыптыр аргалары. Хөй уткалыг сөстөрниң омонимнерден ылгалы. Лексиканың дылдың өске кезектери-биле харылзаалары.

Тыва дылдың лексиказының аңгы-аңгы бөлүктөриниң амгы үеде ажыглалының онзагайлары.

Хуу аттарның тургустунарының онзагайлары.

Быжыг сөс каттыжышкыннары, оларның янзылары.

Лексикография

Словарьларның хевирлери: энциклопедия болгаш дыл словарьлары, оларның ажыглалы.

Сөс тургузуу. Сөс чогаадылгасы

Тыва дылда сөстөрниң морфемниг тургузуу. Аглютинация дугайында билиг.

Морфологтуг, синтаксистиг, хурааңгайлаашкын, дорт очулга аргаларының дузазы-биле чаа сөстөрниң тургустунары.

Морфология

Дылдың морфологтуг системазының дугайында билиг. Тыва дылда сөстөрни лексика-грамматиктиг бөлүктөргө чарары, ооң барымдаалары.

Тускай чугаа кезектериниң системазы, оларның грамматиктиг каттегориялары.

Дузал чугаа кезектери, оларның тускай чугаа кезектеринден ылгалдары.

Аян сөзү – онзагай чугаа кезээ.

Синтаксис

Синтаксистиг система дугайында билиг. Синтаксистиг харылзаалар, оларның илереттинер аргалары.

Сөс каттыжышкыны

Сөс каттыжышкыннарының хевирлери, холбажыр аргалары: башкарылга, хамааржылга, каттыжылга, тааржылга. Сөс каттыжышкыннарының модельдериниң дугайында билиг.

Домак

Домак дугайында билиг. Домак кежигүннериниң хевирлери. Домактарның хевирлери.

Нарын синтаксистиг конструкциялар.

Өске кижиниң чугаазын дамчыдарының аргалары. Монолог, диалог, полилог дугайында билиг.

Сөзүглел

Сөзүглелдин тургузуу, хевирлери. Сөзүглелдин кезектериниң аразында харылзаалары, оларның илереттинери.

Стилистика

Чугаа стильдериниң дугайында билиг. Тыва дылдың стильдериниң хевирлери, ук стильдерниң ылгавырлыг демдектери.

Шын бижилге (орфография)

Тыва орфографияның үндезиннери. Ук үндезиннерге даянган дүрүмнер.

Пунктуация

Тыва пунктуацияның принциптери. Бижик демдектерин ажыглаарының нарын таварылгалары.

Чугаа культуразы

Эки чугааның шынарлары: чогуур үезинде болуру, шынныы, дыңонадыг азы медээ бээри, аянныы.

Тыва чугааның этикеди. Тыва литературлуг дылдың нормаларын сагыыры.

**ОРТУМАК ДОЛУ ШКОЛАНЫ ДООСКАН
ӨӨРЕНИКЧИЛЕРНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНГЕ НЕГЕЛДЕЛЕР**

- 5-9 класстарга чедип алган билиглеринге даянып, эң кол немей өөренир чүүлү – дылды демдектер системазы кылдыр медресеп билири. Дылдарның өг-бүлөзи деп билигни тыва дылдың төрөл дылдарын адап, оларның непертээн девискээрлерин картага айтып билири.
- Кол школага дылдың грамматиктиг хевирлерин, дылдың кол ярустарының аттарын, грамматиктиг категорияларның аттарын, оларның кол илереттинер хевирлерин таныыр, шын бижип билир ужурлуг. Дылдың даштыкы хевирлерин, кол системаларын таныыр, оларның аразында харылзааларны таныыр, шын ажыглап билир ужурлуг.

Программа шактарының хуваалдазы

11 класска шупту 34 шак, грамматика материалы өөредиринге 20 шак, чугаа сайзырадырынга 4 шак.

Кичээлдин темазы	Шагы	Хыналда ажыл	Чугаа сайзырадылгасы
Орфография (шын бижилге)	9	1	2
Синтаксис болгаш пунктуация	15	2	2
Сөзүглел	10	1	2
Ниитизизи-биле:	34	4	6

№	Темазы	Кич-ң хевири	Шагы	Шингээдип алыр кол билиглери	Онаалга	Үези	
						План	Факт
I-ги улдуң (8 шак)							
<i>Орфография (шын бижилге)</i>							
1	Шын бижилгениң берге таварылгалары	Чаа тема тайылбыры	1	Орфография дугайында билиг. Ажык болгаш ажык эвес уннерниң шын бижилгезиниң дүрүмнери.	Арын 184, мергежилге 11		
2	Орфограммалар.	Практик иг кичээл	1	Сөстө орфограммаларны шын тыпкаш тайылбырлаар.	Арын 186. Мергежилге 18		
3	Тыва орфографияның үндезиннери	Быжыгла ашкын кичээл	1	Фонетика-морфологтуг барымдаа - тыва орфографиянын кол үндезини.	Арын 188, мергежилге 28.		
4	Т-Д, П-Б деп үннерни шын бижири	Практик иг кичээл	1	Т-Д, П-Б деп үннерни шын бижири. Чаңчылчаан барымдаа. Я,е,ё,ю деп уннер.	Мергежилге 5. Дүрүмнү катаптаар.		
5	Дефистеп бижиир нарын сөстөр	Чаа тема тайылбыры	1	Дефистеп бижиир нарын сөстөрниң бөлүктери.	Арын 193, дүрүмнү номчуур.		
6	Дефистеп бижиир нарын сөстөрниң шын бижилгези	Катаптаа шкын кичээл	1	Шын бижилгениң берге таварылгалары. Дефистеп бижиир сөстөрни бөлүктөргө аңгылаар.	Дефистеп бижиир нарын сөстөрни кирип, харылзаалыг чугаа тургузар.		
7	ЧС. Орфографияга кичээл-практикум	Практик иг кичээл	1	Орфография талазы-биле алган билиглерин мергежилгелер дузазы-биле быжыглаар.	Чогаадыг бижиир «Кижиниң чаражы чүдел?»		
8	Диктант«Тыва кижиге» ар.242	Хыналда кичээл	1	Өөрөнгөн орфограммаларын диктант дузазы-биле хынаар.	Дүрүмнерни катаптаар.		
II-ги улдуң (8 шак)							
1	ЧС. Частырыглар-биле ажыл	Катаптаа шкын кичээл	1	Хыналда ажыл үезинде ниити часкан чазыгларынга доктаап, оларны тайылбырлаар, сайгарар.	Чогаадаг бижиир «Аныяк-өскен келир үениң		

					тургузукчулары»		
<i>Синтаксис болгаш пунктуация</i>							
2	Сөс каттыжыышкыны. Сөс каттыжыышкынарнының холбаалары.	Чаа тема тайылбыры	1	Сөс каттыжыышкынының домактан ылгалы, сөс каттыжыышкынының кезектери. Сөс каттыжыышкынының холбаалары.	Арын 195. Мергежилге 35		
3	Зачет «Синтаксис болгаш пунктуация»	Катаптаашкын кичээл	1	Үстүнде класстарга алган билиглерин практика кырынга ажыглап билири	Чогаадыг бижиир «Амыдыралдың ээр-дагыр оруктарын тыва литературада көргүскени»		
4	Бөдүүн домак	Сайгарылга кичээл	1	Бөдүүн домак. Домактың предикаттыг төвү. Сөзүглелден бөдүүн домактарны тывар.	Арын 197, №1		
5	Домактың чугула болгаш ийиги черге кезигүннери.	Катаптаашкын кичээл	1	Домактың чугула болгаш ийиги черге кезигүннери: кол сөс, сөглөкчи, немелде, байдал болгаш ооң хевирлери. Тодарадылга.	Чогаадыг бижиир «Бойдус темазы тыва литературада»		
6	Бөдүүн домактарның янзылары	Катаптаашкын кичээл	1	Ийи составтыг домактар. Чагыс составтыг домактар. Тодаргай арынның домактар. Тодаргай эвес арынның домактар.	Арын 212, мергежилге 57		
7	Нарынчылтынган домактар	Чаа тема тайылбыры	1	Чангыс аймак кезигүннерлиг домактар. Тускайлаашкынның домактар. Адалга болгаш кирилделиг домактар. Бижик демдектерин шын салыры.	Арын 218, мергежилге 68		
8	Бөдүүн домак деп темага хыналда тест	Хыналда кичээл	1	Өөрөнгөн темаларына хамаарыштыр хыналда ажылды күүседир.	Чогаадыг бижиир «Тыва дылым - чоргааралым»		
III-кү улдун (10 шак)							
1	Нарын домак. Чагырышпаан нарын домак.	Чаа тема тайылбыры	1	Нарын домактарның хевирлери. Чагырышпаан нарын домактарда кирип турар бөдүүн домактарның утка талазы-биле харылзаазы. ЧПН домактарга бижик демдектери.	Арын 221, мергежилге 72		
2	Чагырышкан нарын домак.	Сайгарыл	1	Чагырышкан нарын домактарда кирип турар	Чогаадыг бижиир		

		гы кичээл		бөдүүн домактарның утка талазы-биле харылзаазы. ЧКНД тургузуу, кол болгаш тайылбыр домактар. Тайылбыр домактарның янзылары. ЧКНД шын аялга-биле номчууру.	«Ава темазы тыва литературада»		
3	Нарын синтаксистиг конструкция	Чаа тема тайылбыры	1	Хөй кезектерлиг домактарның тургузуу, кезектериниң аразында харылзаалар.	Синтаксистиг сайгарылга.		
4	ЧС. Нарын домак деп темага кичээл-практикум	Практиктиг кичээл	1	Бөдүүн болгаш нарын домак дугайында алган билиглерин мергежилгелер дузазы-биле быжыглаар, синтаксистиг сайгарылгаларны күүседир.	Чогаадыг бижиир «Ажыл-ишчи кижии»		
5	Өске кижиниң чугаазын дамчыдар аргалар. Цитата.	Катаптаашкын кичээл	1	Дорт чугааның доора чугаадан ылгалын тодарадыр. Дорт болгаш доора чугаага бижик демдектерин салырын база дорт чугааны доора чугаа-биле солуурунун аргаларын көөр. Цитата дугайында билиг.	Арын 225, мергежилге 91		
6	Пунктуация	Чаа тема тайылбыры	1	Пунктуация дүрүмнери. Бижик демдектериниң хүлээлгелери.	Арын 238-240, дүрүм.		
7	ЧС. Пунктуация деп темага кичээл-практикум	Практиктиг кичээл	1	Теория талазы-биле алган билиглерин практика кырынга ажыглап, мергежилгелер дузазы-биле быжыглаар.	Чогаадыг бижиир «Күш-ажыл кижини каастаар»		
8	ЧС. Орфография болгаш пунктуация деп темаларга катаптаашкын	Катаптаашкын кичээл	1	Сөстөрниң шын бижилгезин болгаш бижик демдектерин катаптаар.	Сөзүглелдер-биле ажылдаар.		
9	Диктант «Булут кырынга чорааным» ар. 241	Хыналда кичээл	1	Орфография болгаш пунктуация талазы- биле алган билиглерин диктант дузазы-биле хынаар.	Чогаадыг бижиир «Литература-амыдыралдың көрүчүү»		
Сөзүглел							
10	Сөзүглел.	Чаа тема тайылбыры	1	Сөзүглелдин тема болгаш микротемаларын тывар. Сөзүглел деп чүл?	Арын 243, мергежилге 97		

IV-кү улдуң (8 шак)

1	Сөзүглел деп темага быжыглаашкын	Быжыглаашкын кичээл	1	Янзы-бүрү сөзүглелдерниң хевирин, тургузуун, тема, идеязын практика кырынга тодарадып билирин быжыглаар	Дүрүмнерни өөренир		
2	Абзац	Чаа тема тайылбыры	1	Абзац, ооң тургустунар чуруму.	Арын 245, мергежилге 100		
3	Сөзүглел болгаш абзац деп темага тест	Практик иг кичээл	1	Сөзүглел-биле ажылдаар, тема болгаш микротемазын тодарадыр база 3-4 абзацтан тургустунган сөзүглел чогаадыр.	Арын 241-243, дүрүмнерни номчуур.		
4	Бижимел чугааның янзылары	Чаа тема тайылбыры	1	Бижимел чугааның янзылары: тоожуушкун, чурумал, угаап – боданыышкын. Кол демдектери. Сөзүглел чугааның кайы янзызынга бижиттингенин тодарадыр.	Арын 247, мергежилге 102		
5	ЧС. Бижимел чугааның янзыларына чугаа сайзырадылгасы.	Чугаа сайзырадылгасы	1	Тоожуушкун, угаап – бодаашкын, чурумалга чогаадыг бижири.	Чогаадыг бижиир «Эртем чокта эртем база дүн»		
6	Тезис. Рецензия. Реферат. Аннотация.	Чаа тема тайылбыры	1	Тезис. Рецензия. Реферат. Аннотация. Оларның онзагайлары, ужур-дузасы.	Арын 250, айтырылларга харыылаар		
7	Чугааның стильдери	Катаптаашкын кичээл	1	Билдиришишкын, хол үжүү, справка, албан-херек бижири, илеткелди бижири.	Чогаадыг «Тыва дылым – төрөөн дылым»		
8	Чыл дургузунда өөрөнгөн темаларына быжыглаашкын кичээл	Хыналда кичээл	1	Чыл дургузунда өөрөнгөн чүүлдерин зачет дузасы-биле хынаар.	Арын 263, мергежилге 131		

АЖЫГЛААН ЛИТЕРАТУРА

Чаңгыс авторлуг номнар

Доржу М.Д. Бай-Тайгинский говор в системе диалектов тувинского языка. Кызыл: ТывНУЧ, 2002. – 170 ар.

Сат Ш.Ч. Тыва диалектология. Кызыл: ТывНУЧ, 1987. – 58 ар.

Сувандии Н.Д. Тыва дылдың практикунга мергежилгелер чыындызы. – Кызыл: ТывНУЧ, 2003. – 151 ар.

Ийи болгаш оон-даа хөй авторлуг номнар

Доржу М.Ч., Бичелдей К.Б. Тыва чугаа культуразының чугула айтырыглары. Кызыл, ТывНУЧ, 1989. – 24 ар.

Монгуш Д.А., Ойдан-оол А.К. Методиктиг сүмелер. 5-9 класстарның «Тыва дыл» ному-биле ажилдаар башкыларга дузаламчы. Кызыл: ТывНУЧ, 1992. – 150 ар.

Ойдан-оол А.К. Ооржак М.Ч. Ооржак С.-С.Т. Диктантылар чыындызы. 5-9 класстарга. Башкыларга дузаламчы. – Кызыл, 2003. – 245 ар.

Ойдан-оол А.К. Тадар-оол С.К. Эдертиглер чыындызы. 5-9 класс. Башкыларга дузаламчы. Кызыл: ТывНУЧ, 2004. – 171 ар.

Словарьлар:

А.Пальмбах, Л.Чадамба, С.Сарыг-оол. Орус-тыва словарь. – Москва, 1953. – 703 ар.

Делгер-оол А.К., Дирчин Б.Д. Тыва дылдың тайылбырлыг словары. Новосибирск: Наука, 2011. – 795 ар.

Монгуш Д.А. Русско-тувинский словарь. – Москва: Русский язык, 1980. – 319 ар.

Монгуш Д.Б. Тыва дылдың орфографтыг словары. – Кызыл, 1967. 422 ар.

Ожегов С.И. Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений/Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В.Виноградова. – 4-е изд., дополненное. – М:ООО «ИТИ Технологии», 2008. – 944 стр.

Ондар Б.К.Топонимический словарь Тувы. – Кызыл: ТКИ, 2007. – 550 ар.

Хертек Я.Ш. Русско-тувинский фразеологический словарь. Кызыл, 1976.

База ол ышкаш:

- тыва дыл кичээлдеринге тема аайы-биле белеткээн слайдылар;
- тыва дыл кичээлдеринге хереглээр плакаттар;
- тыва дыл кичээлдеринге ажыглаар таблицалар;

- аттыг болгаш сюжеттиг чуруктар;
- уругларның билиин хынаарынга белеткээн тест ажылдар.

ИНТЕРНЕТ КУРЛАВЫРЫ

www.tuva.asia

www.tuvaonline.ru

tigi.tuva.ru

uryanhayn.com

tuvacheleesh.ru

tuvadyl.ru

tosertine.tuva.ru